

EXPOSURE DRAFT NO. 11:
„ACCOUNTING FOR DEFERRED TAXATION”¹⁾

door Drs. M. A. van Hoepen

A. Inleiding

Op 3 mei 1973 is door de „Accounting Standards Steering Committee” (A.S.S.C.) van het „Institute of Chartered Accountants in England and Wales” de in de titel aangehaalde Exposure Draft (E.D. no. 11) over latente belastingverhoudingen verschenen, waarop tot 2 augustus 1973 commentaar kon worden gegeven. De A.S.S.C. spreekt de hoop uit dat deze E.D. voor het boekjaar aanvangende op of na 1 januari 1974 als „statement of standard accounting practice” kan gaan gelden.

Op verzoek van het N.I.V.R.A. bespreek ik deze E.D. in de U voorliggende pagina's. De problematiek rond de belastinglatenties zal de lezer niet onbekend voorkomen, ik moge verwijzen naar een tweetal recente artikelen over dit onderwerp, van H. L. Brink²⁾ en van schrijver dezes³⁾, alsmede de in die artikelen aangehaalde literatuur (waaronder m.n. het rapport van de subcommissie C.A.B., de z.g. „commissie De Blaey” van 1962).

Bij de lezing van deze E.D. dringt een vergelijking met de opvattingen over dit onderwerp in de U.S.A. (zie A.P.B. opinion no. 11)²⁾ en met de nogal uiteenlopende standpunten in Nederland³⁾ op bepaalde momenten zich beslist op. Ik zal die vergelijking in deze bespreking zoveel mogelijk achterwege laten, om wille van de beperkingen aan de omvang van dit artikel gesteld. Doch eerst de korte inhoud van de E.D.

B. Korte inhoud van E.D. no. 11

(de cijfers tussen haakjes verwijzen naar de nummers van de desbetreffende paragrafen van de E.D.)

- (2, 3 en 29) Verschillen tussen fiscale en bedrijfseconomische winst zijn van tweeërlei aard: *a.* permanente verschillen, die niet tot belastinglatenties aanleiding kunnen geven, *b.* tijdelijke verschillen („*timing differences*”), die wel aanleiding kunnen geven tot het ontstaan van belastinglatenties, doordat een eenmalig verschil tussen fiscale en bedrijfseconomische winst in de toekomst weer door (een) tegengesteld(e) verschil(len) zal worden opgeheven.
- (4) „The accruals concept of accounting” verlangt dat kosten en opbrengsten worden opgenomen in de resultatenrekening van de periode waarop ze betrekking hebben. Dit geldt ook voor de belasting over de

¹⁾ „Issued for comment by persons interested in financial reporting by the Accounting Standards Steering Committee of The Institute of Chartered Accountants in England and Wales”. (Londen, 3 mei, 1973), 22 pag. Prijs: £ 40.

²⁾ H. L. Brink: „A.P.B. opinion no. 11 „De verantwoording van belasting naar de winst”, M.A.B., juni 1972, pag. 240 e.v.

³⁾ M. A. van Hoepen: „Geschilpunten bij de verwerking van latente belastingverhoudingen in de jaarrekening van ondernemingen I en II”, M.A.B., febr. 1973, pag. 38 e.v., resp. M.A.B., maart 1973, pag. 83 e.v.

winst, daarom moet het gepresenteerde belastingbedrag worden berekend op basis van de bedrijfseconomische winst (als zijnde het verschil tussen de in de resultatenrekening opgevoerde „normale” kosten en opbrengsten). De belasting over het verschil met de fiscale winst dient als belastinglatentie te worden beschouwd, althans voorzover dit verschil uit „timing differences” (3) voortspuit en op de balans te worden opgenomen voorzover het „*material timing differences*” betreft (35).

- (8) Twee alternatieve methoden voor de *verwerking* („*reflection*”!) van belastinglatenties: de „*deferred method*” en de „*liability method*”.
- (9) Bij de „*deferred method*” wordt het op de balans voor latente belastingverhoudingen opgenomen bedrag niet gewijzigd bij wijzigingen in het belastingtarief.
- (10) Bij de „*liability method*” gebeurt zulks wel.
- (11 en 12) Keuze valt uit ten gunste van de „*deferred method*”, onder meer op grond van het misleidend effect dat de „*liability method*” zou hebben op de resultatenrekening en de „*earnings per share*” in het jaar van tariefswijziging.
- (13, 14, 15 en 33) Drie wijzen van *toepassing* („*the way in which applied*”) van de „*deferred method*”:
 - a. per „*individueel verschil*”: berekening per latentie en afboeking van de latentierekening bij virulent worden tegen het oorspronkelijk tarief;
 - b. per „*group of timing differences of a similar nature*”: berekening per groep van latenties en afboeking van de latentierekening bij virulent worden („*the reversal*”) tegen het (gewogen) gemiddeld tarief bij het ontstaan der latenties;
 - c. als „*practical expedient*” een berekening op basis van de „*net change of all similar timing differences*” op basis van het vigerende belastingtarief en onttrekking bij virulent worden tegen het dan geldende tarief. Heeft zich een tariefsverhoging voorgedaan tussen het moment van het ontstaan van b.v. een passieve belastinglatentie en het virulentie tijdstip, dan wordt (althans onder de „*deferred method*”) een te hoog bedrag aan de latentierekening onttrokken. Nooit mag volgens de E.D. daardoor een passieve belastinglatentie veranderen in een actieve latentie (R.v.H.: Wel andersom?).

Keuze uit deze drie methoden staat vrij, mits consistent toegepast. R.v.H.: Onduidelijk blijft overigens wat onder „*timing differences of a similar nature*” moet worden verstaan! Gelijke ontstaansoorzaak, gelijk ontstaansmoment, gelijke virulentietijdstippen? Gezien de gegeven voorbeelden waarschijnlijk het eerste).

- (16) Actieve belastinglatenties mogen slechts op de balans worden opgevoerd als er redelijke zekerheid bestaat („*reasonable certainty*”) dat deze in de toekomst ook kunnen worden verrekend.
- (17) „*Carry-forward*” van verliezen doet in principe „*timing differences*” ontstaan. Voorzichtigheid („*Prudence*”) verbiedt het opnemen van een belastinglatentie uit dezen hoofde, evenwel
- (18) mogen „*vorderingen*” op de fiscus uit hoofde van het recht op voorwaartse verliescompensatie zover mogelijk worden afgeboekt op een pas-

sieve belastinglatentie die overigens nog op de balans staat, voor maximaal het belastingvoordeel dat men denkt te kunnen behalen door voorwaartse verliescompensatie. Als nadien weer winsten optreden moet de passieve belastinglatentie weer worden verhoogd resp. hersteld met de belasting over het verliesbedrag dat alsdan voorwaarts wordt gecompenseerd tot maximaal het oorspronkelijk onttrokken bedrag.

- (19, 20 en 36) Bij herwaardering („write-up”) van een actief, moet over de vermogensaanwas een belastinglatentie worden opgenomen. Deze moet afzonderlijk worden vermeld, omdat andere virulent wordende latenties daartegen niet kunnen worden afgeboekt. Deze „belastinglatentie” moet worden berekend over het „net surplus” van herwaarderingen in opwaartse en neerwaartse richting.
- (21 en 37) Als de waarde van een actief in een voetnoot o.d. wordt vermeld en afwijkt van de boekwaarde, vereist „fair disclosure” dat ook het belastingeffect wordt vermeld („if material”), dat zou ontstaan bij verkoop tegen de aldus getoonde waarde.
- (22 en 34) In de resultatenrekening dient het getoonde belastingbedrag te worden gerelateerd aan de winst vóór buitengewone baten en lasten. Dit belastingbedrag dient in de resultatenrekening, of d.m.v. een voetnoot, te worden gesplitst in verschuldigde belasting en toevoegingen resp. onttrekkingen aan de „latente belastingenschuld”.
- (23 en 35) Passieve belastinglatenties afzonderlijk vermelden op de balans. Actieve en passieve belastinglatenties moeten gesaldeerd worden („should be off-set”). In een voetnoot, of in de toelichting, dienen bedrag en karakter van de voornaamste samenstellende bestanddelen van deze „net balance” te worden vermeld. Dergelijke vermelding ook betreffende de methode van verwerking (d.w.z. „individual calculation” of „net change method” enz.).
- (24) „Net of tax form of presentation” (d.w.z. passieve belastinglatenties in mindering brengen op de activa waarop ze betrekking hebben) is verboden. (R.v.H.: M.i. veelal ook onmogelijk trouwens).
- (28 en 38) In een overgangperiode mogen ondernemingen die in het verleden geen of op „onjuiste” wijze rekening hielden met belastinglatenties gebruik maken van de „liability-method”.

C. Kritische beschouwing

De verleiding is groot bij ieder van de paragrafen (het zijn er veertig) van de E.D. uitgebreid stil te staan. Veel paragrafen nodigen daar ook toe uit. Ik zal evenwel trachten zulks te vermijden, daar deze beschouwing toch al erg dreigt uit te dijen. Detailkritiek zal ik achterwege laten, maar er zijn een aantal m.i. meer essentiële punten van kritiek op grond waarvan ik deze E.D. bepaaldelijk minder geslaagd vind.

- Om te beginnen de keuze voor de „deferred method” op grond van het misleidend effect dat de „liability-method” zou hebben op de resultatenrekening en de „earnings per share” in het jaar van tariefswijziging. Dat precies een dergelijk misleidend effect bij de „deferred method” ontstaat,

niet in het jaar van tariefswijziging, doch in het jaar van virulent worden van de latentie(s) (de niet voor b.v. tariefsverhoging aangepaste passieve latentie kan dan onvoldoende zijn om de tegen het verhoogde tarief virulent wordende latentie te „verhalen”), ziet men blijkbaar over het hoofd. Het is hier zeker niet de plaats om een eerder gehouden betoog, dat aanpassing van belastinglatenties bij tariefswijziging altijd vereist is (zowel onder de „liability approach”, als onder de „deferred credit approach”, d.w.z. zowel als men zich stelt op het standpunt van de vermogensbalans als wanneer men zich stelt op het standpunt van de resultatenrekening), te herhalen.⁴⁾ Toch moet mij van het hart, dat genoemde misleidende effecten in het geheel niet behoeven voor te komen als aanpassingen voor tariefswijziging via de reserves worden geboekt. Waarmee ik dan nog niet wil zeggen, dat ik daar voorstander van zou zijn, maar wel dat deze mogelijkheid in de E.D. niet wordt onderkend.

- In de tweede plaats kan m.i. ernstige kritiek worden uitgeoefend op de gepresenteerde wijzen van toepassing van de „deferred method” (13, 14, 15 en 33). Niet alleen blijft, zoals ik reeds aangaf, voor de berekening per groep van latenties en voor de „net change method” onduidelijk wat onder „timing differences of a similar nature” moet worden verstaan, belangrijker nog is, dat m.i. de berekening per groep van latenties veronderstelt dat de „afbouw” van een belastinglatentie qua virulentietijdstippen, gelijk is aan de „opbouw” van de latentie op basis waarvan het (gewogen) gemiddeld belastingtarief wordt berekend. Dit alles nog afgezien van het feit, dat ik geen enkel voordeel zie in een berekening per groep van latenties, immers het bijhouden van een (gewogen gemiddeld) effectief belastingtarief zal weinig minder werk vergen, dan het bijhouden van de samenstellende bestanddelen van een belastinglatentie (met „individuele” tarieven).

De gepresenteerde „net change method” (15) kan tot fundamenteel onjuiste resultaten leiden, doordat bij virulent worden, bedragen aan de latentierekening worden onttrokken tegen het vigerende belastingtarief. Hier is sprake van een partiële toepassing van de „liability-method”. Degenen die de E.D. in handen krijgen moeten voorbeeld 3 uit appendix 2 er maar eens op narekenen, daar wordt door deze methode een passieve belastinglatentie nihil terwijl er qua verplichting nog £ 317 op zou moeten staan. Het is niet moeilijk voorbeelden te vinden waarin de toepassing van deze methode tot zeer materiële afwijkingen leidt.

Grote verwarring kan bij de lezer ontstaan, doordat deze „net change method” wordt gepresenteerd als een „practical expedient of the deferred method”. Dat is natuurlijk onzin; het valt niet in te zien dat de „net change method” niet evengoed onder de „liability-approach” kan worden toegepast. Er ontstaat op zichzelf nog geen verschil in uitkomst bij de berekening per periode („net change method”) of per latentie („individual calculation”). De verschillen die in de E.D. tussen deze beide methoden naar voren komen, zijn dan ook uitsluitend toe te rekenen aan de (wonderlijke) wijze van toepassing van de „deferred method” en niet aan de toe-

⁴⁾ Zie: M.A.B., maart 1973, pag. 89 en 90.

passing van de „net change method”. Overigens ben ik van mening dat de berekening per latentie (in Nederland veelal aangeduid als „statische methode”) de voorkeur verdient om verschillende redenen⁵).

- De onderkenning van het bestaan van uitgestelde vorderingen op de fiscus, van actieve belastinglatenties dus, acht ik een verheugende zaak. In Nederland heeft de wetgever het bestaan van actieve latenties blijkbaar niet onderkend, althans in de W.J.O. is uitsluitend sprake van een voorziening voor latente belastingschulden (hoewel de actieve latentie in de Nederlandse literatuur wel werd genoemd). Waar in deze E.D. de grote angst vandaan komt om de actieve belastinglatentie te vermelden op de balans (alleen bij „reasonable certainty” en dan nog alleen gesaldeerd met de passieve latenties en veelal voorzover de actieve latenties niet groter zijn dan de passieve) is mij raadselachtig.
- De opvattingen over de „carry-forward” van verliezen acht ik uitermate verwonderlijk (17 en 18). Had men als standpunt aangenomen, dat het opnemen van actieve belastinglatenties uit hoofde van het recht op voorwaartse verliescompensatie volstrekt achterwege zou dienen te blijven, in verband met de onzekerheid dat in de toekomst binnen de voor „carry-forward” gestelde termijn voldoende winst zal worden behaald om het eens geleden verlies op te verhalen, dan was ik het met deze opvatting niet eens geweest. Zolang men de „going-concern” gedachte wil (en kan) handhaven is de termijn voor voorwaartse verliescompensatie ruim genoeg om bovengemelde onzekerheid niet in ongunstige zin tot werkelijkheid te doen worden. Blijft deze onzekerheid echter bestaan, dan dient m.i. de gepastheid van het handhaven van de „going-concern” gedachte bij het opstellen van de jaarrekening maar eens grondig in beschouwing te worden genomen. Kortom, had men deze opvatting verkondigd, dan had men een vrij algemeen aanvaard standpunt ingenomen, dat ik echter niet kan delen. Evenwel, de thans gepresenteerde opvatting (afboeking indien en voorzover een creditsaldo op de latentierekening dit toelaat) is een hinken op twee gedachten. Immers, door de aanwezigheid van een passieve belastinglatentie behoeft de zekerheid, dat een actieve belastinglatentie uit hoofde van het recht op voorwaartse verliescompensatie tot verrekening zal komen, toch nog niet toe te nemen? Doch zelfs al zou dat het geval zijn, dan nog wordt het jaar waaraan het „voordeel” van de fiscale verliescompensatie (i.c. de „fiscale bijdrage in het ondernemingsverlies”) wordt toegerekend, onder deze methode bepaald door de toevallig in het verleden ontstane „schuldverhouding” tot de fiscus en niet ingegeven door het tijdstip van daadwerkelijke voorwaartse verliescompensatie, resp. het tijdstip van het daadwerkelijk optreden van een nog uitsluitend door „carry-forward” te compenseren verlies.
- Tenslotte nog een enkel woord over de herwaardering (19, 20 en 36). Hoe herwaardering van een actief en daarmee gepaard gaande verhoging van de afschrijvingen op enigerlei wijze tot een belastinglatentie aanleiding kan geven is mij volslagen onduidelijk. Hier kan toch alleen maar sprake zijn

⁵) Zie: M.A.B., febr. 1973, pag. 40.

van een „permanent difference” (n.l. een definitief verschil tussen fiscale en bedrijfseconomische winst gedurende de hele verdere levensduur van het geherwaardeerde actief)? Men kan van mening verschillen over de wijze van verwerking van deze „permanent differences”, maar dat ze geen aanleiding kunnen geven tot het ontstaan van belastinglatenties lijkt me duidelijk. Wat de A.S.S.C. dan ook met deze belastinglatenties mag hebben bedoeld, begrijp ik niet. Als dat „vermogenslatenties” zijn, zoals die in Nederland door de „commissie De Blaey” ten tonele zijn gevoerd⁶), dan acht ik die overbodig⁷). In ieder geval had de A.S.S.C. dan toch wel mogen vermelden, dat deze „vermogenslatenties” onderdeel van het eigen vermogen zijn (i.c. een m.i. overbodige uitsplitsing van het eigen vermogen), dit in tegenstelling tot „echte winstlatenties”.

D. Evaluatie

Na in het voorgaande slechts enkele m.i. essentiële punten van kritiek te hebben weergegeven, zal het weinig betoog behoeven, dat mijn enthousiasme voor deze E.D. de pan niet uitbruist. Mocht er aanvankelijk nog van enig enthousiasme sprake geweest zijn door de behoorlijke mate van systematiek in de behandeling van het onderwerp, dan werd deze al snel overschaduwed door de onvolledigheid in de behandeling (behandeling van de waardering van belastinglatenties op contante of nominale waarde, behandeling van de verwerking van „permanent differences” en een afdoende behandeling van actieve belastinglatenties, ontbreken onder meer), door het gebrek aan argumentatie (vrijwel alleen de keuze voor de „deferred method” wordt geargumenteed en dat nog op een m.i. onjuiste grond) en door de onduidelijkheid in de uitspraken (waarvan ik slechts noemde de vraag wat onder „timing differences of a similar nature” moet worden verstaan).

Is dan ook geen enthousiasme op te brengen voor het feit dat deze E.D. is geschreven? Wel, enthousiasme voor Exposure Drafts en voor Statements of Standard Accounting Practice vind ik een tamelijk persoonlijke zaak, waarover ik hier geen oordeel wil uitspreken. Enerzijds ben ik bijzonder gelukkig met het Nederlandse g.k.g. of, zo U wilt, de „normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd”, onder welke dan niet alleen meerdere waarderingsstelsels kunnen vallen, maar welke bovendien ruimte laten voor beoordeling of in een bepaalde situatie de toegepaste stelsels, methoden etc., geacht kunnen worden een zodanig inzicht te geven in vermogen en resultaat van de onderneming, dat daarover een verantwoord oordeel kan worden gevormd. Anderzijds bekruipt mij weleens de vrees, dat door de duidelijke vastlegging van deze „standard accounting practice” (en hetzelfde geldt b.v. voor de Duitse wettelijke voorschriften) en door de afwezigheid van zulke eenduidige regels in Nederland, een Nederlandse stem bij de Europese harmonisatie van de wetgeving op het gebied van de jaarrekening weleens weinig gehoor zal kunnen vinden. Daarmee bedoel ik dan

6) Zie: „De Accountant”, 69e jaargang, sept. 1962, pag. 51.

7) Zie: M.A.B., maart 1973, pag. 83 e.v.

geen overontwikkeld nationaliteitsgevoel te demonstreren, maar wel een voorliefde voor de Nederlandse vrijheid op dit gebied.

Tenslotte past een aanbeveling (of afrading) van de lezing van het besproken geschrift. Welnu, ik kan de lezing van dit rapport aanbevelen aan een ieder die min of meer onbekend is met het verschijnsel belastinglatenties. Door de systematiek in de behandeling kan de lezer in korte tijd heel wat wijzer worden over aard en betekenis van de belastinglatenties; alleen nogmaals deze waarschuwing: er bestaan op dit gebied nogal veel verschillende opvattingen, veel andere opvattingen dan de door de A.S.S.C. gepropageerde treft U in deze E.D. niet aan, evenmin als een argumentatie van het gepropageerde.